
OSZLÁNCZI TÍMEA

**A TANULÁSHOZ ÉS MŰVELŐDÉSHEZ VALÓ JOG
SZABÁLYOZÁSÁNAK TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON**

Az európai jogrendszerekben az egyes társadalmi alrendszerek jogi szabályozottsága meglehetősen részletes, és kidolgozott, ami az oktatás területén sincs másképp. Így van ez hazánkban is, hiszen számos – különböző szintű – jogszabály hivatott szabályozni az oktatás területét. A jogi dokumentumok sokszínűsége ellenére azonban még közvetlenül az ezredforduló előtt is az volt a helyzet, hogy „igen kevés európai ország büszkélkedhet azzal, hogy az oktatásjogot a tudományos vizsgálódás önálló területeként kezeli.” (De Groof, 1999. 240.) Jelen tanulmányban két szinten végezzük el a szabályozás történetének bemutatását: egyfelől megvizsgáljuk a tanuláshoz való jog megjelenését az alkotmányos rendelkezések között, majd az egyéb oktatásjogi dokumentumokban lévő részletrendelkezések bemutatását is megtesszük. Ezt megelőzően azonban szükségesnek tartjuk a tanuláshoz való jog, mint alapvető emberi jog fejlődéstörténetét, jellemzőit és tartalmát ismertetni. Megjegyezzük, hogy az alkotmány, illetve alaptörvény fogalmakat egymással azonos értelemben használjuk, azzal, hogy egy konkrét jogszabály jogalkotó által elfogadott elnevezésére való utalás esetében természetesen az elnevezésnek hatályos megjelölését nagy kezdőbetűvel szerepeltetjük.

A tanuláshoz való jogról általában

Az alapvető emberi jogok specialitása abban áll, hogy „hatalomtól független jogosultsággént” jelennek meg, vagyis az emberi jogok „erősebbek a tárgyi jognál”, vagyis a megjelenő pozitív szabályoktól. (Szigeti, 1998. 10.) Az emberi jogok jogi megítélése tehát meglehetősen egyedi, hiszen azt a magyar nyelvben „jogként” kezeljük, azonban azt nem kizárólag normaként való megjelenésükként ismerjük, hanem „jogosultsággént”, amely különbség az angol nyelvben például jól elkülöníthető (law – jogi norma, right – jogosultság). (Földesi és Földesy, 1999.) Az emberi jogok kialakulása és csoportosítása tekintetében több elmélet is ismert. Jürgen Habermas (1993) például öt nagy csoportot különböztet meg, melyek egymáshoz viszonyítva hierarchikusan épülnek fel. Az első csoportba tartoznak az általános és egyenlő szabadságjogokra épülő alanyi jogok (például tulajdonhoz való jog), a második csoportba az állampolgársághoz kötött alapjogok, a harmadikba az igazságszolgáltatáshoz való jog, a negyedik a politikai akarat kifejezésében megnyilvánuló jogok, végezetül pedig a valamennyi eddigi jog gyakorlásának előfeltételét képező

gazdasági és szociális alapjogok. (Habermas, 1993.) Az emberi jogok fejlődéstörténete kapcsán leginkább az 1970-es évek végén Karel Vasak által elnevezett, az emberi jogok három generációjaként megjelölt kifejezést használjuk. (Szigeti, 1998.) E szerint az emberi jogok három generációja: a polgári és politikai jogokat magába foglaló klasszikus emberi jogok, a gazdasági, szociális és kulturális jogok, illetve a szolidaritási, vagy más néven globális jogok csoportja. (Kardos 1995; Szigeti 1998; Szalayné, 2003.) Míg a XVIII. század végén megfogalmazásra kerülő klasszikus emberi jogok csoportjához tartozó polgári és politikai jogok érvényesülése az állami hatalom visszaszorítására irányul, addig a XIX. illetve XX. században létrejövő második generációs emberi jogok esetében azok érvényesülése az állam aktív szerepvállalását igényli, míg a harmadik generációs jogok érvényesüléséhez világméretű összefogás szükséges. (Kardos 1995; Földesi és Földesy 1999; Szalayné 2003.)

Az alapvető emberi jogok pozitív, írott jogi megjelenésének biztosítékát az adta, hogy azokat az Egyesült Nemzetek Szervezetének 1945-ben történő létrejöttét követően a tagállamoknak kötelessége a saját nemzeti jogrendszerükbe transzformálni, amelynek következményeképpen „*az emberi jogok jelentős mértékben internacionalizálódtak*”. (Földesi és Földesy, 1999. 7.) Hasonlóan vélekedik erről Szalayné (2003) is, aki szerint az emberi jogok egyenesen a nemzetközi jog részét képező jogterületnek minősülnek. A tanuláshoz való jog az emberi jogok második generációját alkotó gazdasági, szociális és kulturális jogok csoportjába tartozó alapvető emberi jog, amely egy tágabban értelmezett emberi jog, a művelődéshez való jog egyik tartalmi elemeként jelenik meg a tanszabadság, a tankötelezettség, az ingyenes alapfokú oktatás, a felsőoktatás autonómiája, és a kulturális intézmények fenntartási kötelezettsége mellett. (Szigeti, 1998.) A második generációs jogok kialakulását az a felismerés segítette elő, hogy az első generációs, klasszikus emberi jogok érvényesülése csak gazdasági, szociális és kulturális háttérrel biztosított. (Földesi és Földesy, 1999.) A fentiekben már utaltunk rá, hogy az ENSZ megalakulását követően az emberi jogok nemzeti jogrendszerbe való deklarálása tekintetében akképpen foglalt állást, hogy azt az egyes államok kötelezettségei között rögzítette. Ez a kötelezés azonban nem volt teljesen egyenértékű az első és a második generációs emberi jogok esetében. Az 1960-as években az emberi jogok első és második generációja kapcsán elfogadott Egyezségokmányok (Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya; Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya) különbözőképpen rendelkeztek a részes államok jogalkotási kötelezettségei tekintetében. Míg a polgári és politikai jogok tekintetében „*az Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat arra, hogy alkotmányos eljárásukkal és az Egyezségokmány rendelkezéseivel összhangban gondoskodnak olyan törvényhozási vagy egyéb intézkedések meghozataláról, amelyek az Egyezségokmányban elismert jogok érvényesüléséhez szükségesek, amennyiben ilyenek még nem volnának hatályban*” (PPJNE II. rész. 2. cikk 2. pontja); addig a második generációs jogok tekintetében „*Az egyezsé-*

gokmányban részes valamennyi állam kötelezi magát arra, hogy a rendelkezésére álló valamennyi erőforrás igénybe vételével fokozatosan biztosítja az egyezségokmányban elismert jogok teljes gyakorlását.” (GSZKJNE 2. cikk.) A fentiek alapján a két jogosultságcsoport közötti különbség jól érzékelhető: a politikai jogoknál kötelező a garanciák biztosítása jogalkotási úton is, a második esetben pedig valamennyi részes állam a saját lehetőségeihez mérten, és fokozatosan köteles a jogérvényesítés garanciáit megadni. Ezért fordulhat az elő, hogy például a német alkotmány sem rögzítette önállóan a gazdasági, szociális és kulturális jogokat, amelyet azzal indokoltak, hogy az állam ezeknek a jogoknak a költséges biztosítását nem tudja garantálni valamennyi polgára tekintetében, így annak deklarációját nem szerepelteti az alaptörvényükben. (Földesi és Földesi, 1999.) Napjainkban hazánkat a gazdasági, szociális és kulturális jogok deklarálását illetően egy másik állami attitűd jellemez, vagyis az az alaptörvény szövegében is megjelenítésre került. Így volt ez a korábbi Alkotmány esetében (1949. évi XX. törvény), de a 2012. január 1. napjától hatályban lévő új Alaptörvény kapcsán is. A nemzetközi szabályozásra visszatérve a tanuláshoz való joghoz kapcsolódó nemzetközi jogi dokumentum, a Gazdasági Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya is külön nevesített jogként kötelezi a részes tagállamokat az „iskoláztatás elve” megvalósítására: „Mindenkinek joga van a művelődéshez. Az elemi oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé kell tenni.” (GSZKJNE 13. cikk.) Ezt követően pedig az állam feladatává teszi az ingyenes alapfokú oktatás biztosítását, illetve az „iskoláztatás elve” megvalósulása érdekében minden állam köteles intézkedések megtételére. (GSZKJNE 14. cikk.)

A tanuláshoz való jog alkotmányos szabályozása Magyarországon

Hazánk első írott alaptörvénye 1919-ben született meg, melyet a Forradalmi Kormányzótanács fogadott el a „Tanácsköztársaság ideiglenes alkotmánya” címmel. (XXVI. sz. r. IV. 2.) Ezt megelőzően is voltak Magyarországon alkotmányos rendelkezések, azonban egységes dokumentumba foglalásuk nem történt meg. Az első írott, egységes alkotmány is azonban csak néhány hónapig volt érvényben. (1919. április 2. napján fogadták el, és ugyanezen év augusztusában, a Tanácsköztársaság bukásával már hatályon kívül is helyezték.) Ez a dokumentum inkább az államhatalmi berendezkedésre fektette a hangsúlyt, és az emberi, állampolgári jogok tekintetében szűkszavú maradt.

Az 1936. évi szovjet alkotmány mintájára készült 1949-es Alkotmány eredeti szövege szerint a tanulás joga a művelődéshez való jog keretében került megfogalmazásra, amelyet a kor szellemének megfelelően a dolgozók művelődési jogosultságaként értelmezett. (A Magyar Népköztársaság Alkotmánya 48. § (1) bekezdés) E jog tartalmát, biztosításának módját az alábbiak szerint

határozta meg: „(...) a népművelés kiterjesztésével, és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, közép- és felsőfokú oktatással, a felnőtt dolgozók továbbképzésével és az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósítja meg”. (A Magyar Népköztársaság Alkotmánya 48. § (2) bekezdés) A jelenleg hatályos Alkotmány az emberi jogok megfogalmazását a központi államhatalmi szervek feladat- és hatáskörének megállapítása után, az „Alapvető jogok és kötelességek” című részben kerültek elhelyezésre. (XII. fejezet.) A 2011. december 31. napjáig hatályban volt Alkotmány a művelődéshez való jog részterületeként határozta meg a tanuláshoz való alkotmányos jogot, annak egyik megvalósulási területeként kezelte: „(...) ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, képességei alapján mindenki számára hozzáférhető közép- és felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósítja meg.” (1949. évi XX. tv. 70/F. § (2) bek.) Egyúttal rögzíti a művészeti élet és a tudomány szabadságának támogatását, valamint a tanítás szabadságát és a tanszabadságot. (1949. évi XX. tv. 70/G. § (1) bek.) A jogok megfogalmazásán túl egy kötelezettség rögzítésére is sor került, nevezetesen a kiskorú gyermek taníttatása, amely a törvényes képviselő kötelezettsége. (1949. évi XX. tv. 70/J. §.) Az új Alaptörvény jelentősen változtat a korábbi Alkotmány szerkezetén, hiszen az alapvető jogok megfogalmazását már a központi államhatalmi szervek jogállásának bemutatásáról szóló fejezet előtt helyezte el a jogalkotó. Az új Alaptörvény is a művelődéshez való jog megvalósulását biztosító eszközként tekint a kötelező, ingyenes alapfokú oktatásra, a mindenki részére hozzáférhető középfokú oktatásra, és a „képességei alapján való hozzáférés” már csak a felsőoktatás vonatkozásában kerül külön megjelölésre (XI. cikk 2. pont), szemben a korábbi Alkotmánnyal, ahol mindez már a középfokú oktatás esetére is vonatkozott. (1949. évi XX. tv. 70/F. § (2) bek.) Vagyis a középfokú oktatás kapcsán az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető kritériumokon kívül további – egyéni képességtől függő – feltételek támasztására már nem került sor. A tanuláshoz való jog érvényesülése, illetve a tanítás szabadságának célhoz kötése is megjelent az új Alaptörvényben, hiszen e jogok a „lehető legmagasabb szintű tudás megszerzése érdekében” kerülnek biztosításra. (X. cikk 1. pont.) A tanuláshoz való jog szoros egységet alkot más egyéb alkotmányos alapjogokkal, így a lelkiismereti és vallásszabadsághoz, illetve a nyelvhasználatához való joggal, illetve a munka és foglalkozás szabad megválasztásához fűződő joggal. A lelkiismereti és vallásszabadság alkotmányos rögzítése keretében az alaptörvényünk meghatározza annak tartalmi elemeit akképpen, hogy e jogosultság részének tekintik a „vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását és meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolhassa vagy taníthassa.” (1949. évi XX. törvény 60. § (2) bek.) A nyelvhasználat jogának biztosítása kifejeződik a nemzeti és etnikai kisebbségek

jogainak alkotmányos deklarálásában, ahol kifejezetten alkotmányos védelemben részesített a nemzeti és etnikai kisebbségek anyanyelvhasználatát, amelynek külön kiemelt területként jelöli az anyanyelvi oktatást. (1949. évi XX. törvény 68. § (2) bek.) A munka és foglalkozás szabad megválasztásának joga és a művelődéshez való jog szoros kapcsolatát az Alkotmánybíróság már közvetlenül a rendszerváltást követően értelmezte. A testület megállapította, hogy az akkori Alkotmány 70/B. § (1) bekezdésében biztosított munka és foglalkozás szabad megválasztása szoros összefüggésben áll az Alkotmány 70/F. § (1) bekezdésében biztosított művelődéshez való joggal, hiszen az egyre inkább összetetté váló társadalmi munkamegosztás a munka és a foglalkozás végzésének előfeltételéül egyre gyakrabban szab meghatározott képzettséget. (1310/D/1990. AB határozat.) A tanuláshoz való joggal szoros összefüggésben álló kapcsolódó jogok vonatkozásában terjedelmes módosítást nem eszközöltek, egyedül a vallásszabadság tartalmának meghatározása bővült a vallás megváltoztatásának Alaptörvényben is nevesített lehetőségével. (Alaptörvény VII. cikk (1) bek.)

A tanuláshoz való jog szabályozása az oktatásjogi dokumentumokban Magyarországon

A tanuláshoz való jog tartalmi elemeinek oktatási törvényekben való megjelenítésének bemutatásakor hazánkban a Ratio Educationis által 1777-ben elindított oktatásügyi fejlesztésig kell visszamennünk, ahol már a tankötelezettségre vonatkozó alaprendelkezések megfogalmazására is sor került. Ezt követően az 1806-ban kiadott második Ratio Educationis nevesítve foglalkozott a tanuláshoz fűződő jogokkal, és szintén elrendelte a hat és tizenkét év közöttiek esetében a tankötelezettséget, amelynek óriási jelentősége ennek deklarálásán túl abban állt, hogy ezáltal elviekben megteremtődtek a feltételek a hatosztályos gimnáziumra. (Szegedy-Maszák, 2006a.) (vö. Virág, 2013). A kiegyezést követő évek során Magyarországon a tanulás ügye kiemelt szerepet kapott a jogi dokumentumokban is. Az Eötvös József nevéhez fűződő 1868. évi XXXVIII. törvény-cikk kidolgozásával már megfogalmazásra került, hogy az iskolába járás nem kizárólag jogosultság, hanem az az egyénnek kötelezettsége is. (Baska, 2006.) E kötelezettségi oldal kompenzációjaképpen a tanítás szabadsága irányából biztosította a törvény a szabad iskolaválasztást, illetve az oktatási intézmények alapításának és fenntartásának liberalizációját. (Baska, 2006.) Az írástudatlanság megszüntetése érdekében a törvény kötelezővé tette, hogy valamennyi olyan község állítson fel népiskolát, ahol nincs felekezeti iskola, amennyiben a hat és tizenkettő év közötti gyermekek száma eléri a harmincat. Az oktatás helyzetét a XIX-XX. század fordulóján egyenletes fejlődés jellemezte: 1908-tól az elemi iskolák ingyenesek lettek, és az írástudatlanság is látványosan csökkent (1890-1910 között 46.8 százalékról 21.3 százalékra), 1895-ben bevezették a nők nyilvános középiskolai oktatását. A Tanácsköztársaság idején sor került az iskolák

államosítására, illetve az állam és egyház szétválasztására, ami természetesen az oktatásban is jelentősen érezte a hatását (hitoktatás eltörlése, vallásos nevelés megszűnése). (Szegedy-Maszák 2006a.) A Tanácsköztársaság bukását követően a közoktatásra vonatkozó valamennyi rendelkezést hatályon kívül helyezték, és 1919. szeptember 15. napjától hatályba lépett újonnan a kötelező iskolai hitoktatást elrendelő rendelkezés. (Szegedy-Maszák, 2006b.) Az 1920-as években fő célként kitűzött polgári átalakulás hatása az iskoláztatásban természetesen növelte a polgárság arányát az oktatásban, amelyet a jogalkotás útján eszközöltek. (Kósa, 2006.) 1927 elején a nyolcosztályos általános iskola kialakítása került napirendre, valamint megfogalmazásra került az általános tankötelezettség igénye. A zsidótörvények (1938, 1939, 1941) jelentősen szűkítették az oktatás lehetőségeit. A rendelkezéseknél a jogosultságok deklarálása, illetve növelése helyett ezt követően is a kötelezettségek és direktívák útján történő oktatásszabályozás volt jellemző. Hóman Bálint miniszter 1938-ban a tantervi kiírásában a „nemzetismeretet” jelölte meg fő célként, általánosságban pedig az oktatás központosítására törekedett, illetve 1939-től elrendelte a heti négy órára emelt leventeképzést a 12 és 23 év közötti fiú tanulóknál. (Szegedy-Maszák, 2006b.)

Az oktatás 1945 utáni történetét Kelemen (2003) négy nagy korszakba sorolta, és meglehetősen beszédes elnevezésekkel illette: az 1945 és 1948 közötti időszakot a *„félbemaradt és kisajátított reform”*, az 1961-ben történt átalakítást *„álreform a konszolidáció jegyében”*, az 1972-es oktatásügyi változtatásokat *„reform vagy ellenreform?”*, míg az 1985-ben végbemenő változásokat *„reformértékű kitérés kísérlet”* megjelöléssel illette. (Kelemen, 2003. 25.) (Vö. Simándi, 2017.) A már 1940-ben törvényi szinten (1940. évi XX. tc.) megfogalmazásra kerülő nyolcosztályos általános iskola 1945-ben hatályba lépett, és bevezetésre került. (Szegedy-Maszák, 2006b.) Az új oktatási rend jogi alapját lerakó 1948. évi XXXIII. törvény elrendelte az iskolák államosítását, amelynek következtében az egyházi intézmények – néhány kivétellel – megszűntek, a magániskolákat pedig teljes egészében felszámolták, és alapvetően az oktatási rendszer fő feladata is a politikai rendszer elvárásainak való megfelelés lett. (Valuch, 2006.) Kelemen (2003) szerint ezzel *„az etatizmus antiliberális és antidemokratikus hagyományai teljesedtek ki egy totális politikai rendszer hatalomátvételének oktatáspolitikai előjátékeként”*, amely *„a közoktatási rendszer szovjet típusú, „szocialista” átalakításának a következő években megvalósuló programját vetítették előre”* (Kelemen, 2003. 26.) (vö. Simándi, 2017). Az 1956-os események hatására bekövetkező mérsékelt enyhülés – csökkenő ideológiai ellenőrzés, orosz helyett más nyelv választásának lehetősége – után a hatvanas években az oktatási rendszer ismételt átalakuláson esett át. (Valuch, 2006.) A Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről kibocsátott 1961. évi III. törvény Preambuluma az új oktatási joganyag alapvető céljaként jelölte meg, hogy az iskola, a gyakorlat, a termelés és az élet kapcsolata egymással szorosabbá váljon, a természettudományos általános, valamint a szakmai műveltség színvonala emelkedjen, növekedjen

a továbbtanulók száma. Ekkor természetesen mindez a „szocialista világnézet és erkölcs alapján” kellett, hogy megvalósuljon. (1961. évi III. tv. Preambulum.) A hivatkozott törvény valamennyi oktatási terület – akkori terminológia szerint: alsófokú oktatás, szakmunkás-tanulók képzése, középfokú oktatás, felsőfokú oktatás, dolgozók iskolai oktatása – vonatkozásában tartalmazott rendelkezéseket. A tanuláshoz való jog érvényesülése a tankötelezettség szabályozásán keresztül valósult meg. A törvény kimondta minden hatodik életévét betöltött gyermek általános tankötelezettségét, amely a gyermek tizenhat éves koráig tartott. (1961. évi III. törvény 3. § (1) bek.) Kelemen (2003) szerint azonban az e törvénnyel bevezetett módja „az általános és kötelező középfokú oktatás megvalósításának a törvényben demonstratív módon kinyilvánított, ám valójában feltételek nélküli, utópista és voluntarista” programjaként értelmezhető, azonban elindult néhány olyan kedvező irányú folyamat is, amelyeket már nem lehetett visszafordítani (például a szakközépiskolák elterjedése). (Kelemen, 2003. 26.) A hetvenes évek oktatására vonatkozó módosítások tanuláshoz való joghoz kapcsolódó rendelkezései alapvetően a felsőoktatás rendszerén belül jelentkeztek, és jutottak jogi érvényesüléshez, azonban az 1972-ben megfogalmazásra kerülő párthatározat értelmében újra erőteljessé vált a társadalom ideológiai és politikai kontrolljának az igénye, ami természetesen az oktatás egészén belül éreztette hatását. (Kelemen, 2003.) Ezt az időszakot Kelemen a „magyar közoktatás törvényen kívüli állapota” megjelöléssel illette. (Kelemen, 2003. 28.)

A következő jelentős jogi dokumentum az 1985-ben megalkotott törvény az oktatásról (1985. évi I. törvény), amely kettős jegyeket viselt magán, hiszen már nem volt mellőzhető az előremutató reformtörekvések – iskolák, és pedagógusok szakmai önállósága, enyhülő központi irányítás – törvénybe iktatása, de még fellelhetőek benne a konzerválásra irányuló elképzelések is, amit jól jelez a gyakori „szocialista” szófordulat alkalmazása. (Kelemen, 2003.) Az akkori nevelési-oktatási rendszer területeinek meghatározását tekintve a jogszabály azt az alábbiak szerint adja meg: „(...) óvodai nevelés, az iskolai rendszerű nevelés-oktatás (a továbbiakban: iskolai nevelés-oktatás), a diákotthoni és kollégiumi nevelés-oktatás, valamint a tanfolyami és egyéb nem iskolai rendszerű oktatás (a továbbiakban: iskolarendszeren kívüli oktatás)...”. (1985. évi I. tv. 2. §.) A törvény alapelvei szinten rögzíti a tanuláshoz való jogosultságot, valamint a tankötelezettséget is, amely – az 1961-es törvényhez hasonlóan – a hatodik életév betöltésétől a tizenhatodik életév betöltéséig jelöl meg. (1985. évi I. tv. 50. § (1)-(2) bek.), illetve sor kerül a pedagógusok jogainak és kötelezettségeinek, a tanulók és hallgatók jogainak törvényi deklarációjára is. (1985. évi I. tv. 41.§, 90.§, 104. §.) A rendszerváltást körüli időszak jelentős változást hozott az oktatás rendszerében is, hiszen ismételten megjelentek az egyházi és magán oktatási intézmények, 1989-től megtették a Nemzeti Alaptanterv kidolgozására vezető első lépéseket, alacsonyabb szintű jogforrásban ugyan – művelődési miniszteri rendelet alapján – de lehetővé vált az idegen nyelv tanulásában a választás. (Valuch, 2006.) A rendszerváltást követően e változások a jogalkotásban is szükségszerűen leképeződtek.

Az 1993-as oktatási törvénycsomag már különálló, magas szintű jogszabályi kereteket adott az oktatás három nagy területére – közoktatás, szakképzés, felsőoktatás – vonatkozóan (vö. Mogyorósi és Virág, 2015). A tanuláshoz való jog pozitív jogi megjelenése ezáltal szerteágzóbbá vált, hiszen az immáron valamennyi ágazati törvényben külön deklarálásra került (1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról, 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről, 1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról). Ugyanez a jogalkotói szándék érvényesült a 2002. január 1. napján hatályba lépett, 2001. évi CI. törvény, az önálló Felnőttképzési törvény (a továbbiakban Fk. tv.) megalkotásakor is, amelynek a preambulumban megjelölt általános jogelvként került rögzítésre, hogy a jogalkotót – többek között – a tanuláshoz való alapvető jog érvényesülésének biztosítása vezette-e önálló jogi norma megalkotásakor. (vö. Simándi, 2015.)

A jelenleg hatályos Alaptörvényben szabályozott tanuláshoz való jog és annak elemeinek részletszabályozására 2011-ben új oktatási törvénycsomag látott napvilágot, mely a közoktatás, a felsőoktatás, és a szakképzés területén is új magas szintű ágazati szabályozás bevezetését jelentette (2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról, 2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről). Ezt követően pedig a felnőttképzés területe is új szabályozást kapott, mely a 2013. évi LXXVII. törvény formájában jelent meg.

Láthattuk tehát, hogy a tanuláshoz való jog biztosítása hazánkban jogszabályok által deklarált alapvető emberi jog, mely az Alaptörvény, illetve magas (törvényi) szinten ágazati vonatkozásban is megjelenik. A deklarált jogok érvényesítése, illetve érvényesülése azonban jogi szempontból jelentős mértékben függ az alacsonyabb (rendeleti) szintű jogalkotástól, a végrehajtási szabályok tartalmától, és természetesen számos jogon kívüli tényezőtől is.

Irodalom

- Baska Gabriella (2006): Történelem és nevelés. In: Schaffhauser Franz (szerk.): Történelem, társadalom, nevelés. Bölcsész Konzorcium. Budapest. 4-15. <http://mek.niif.hu/05400/05451/05451.pdf>
- De Groof, Jan (1999): Az oktatásjog általános helyzete: az összehasonlító és a nemzetek feletti oktatásjog. Új Pedagógiai Szemle. 49. 7-8. 240-252.
- Földesi Tamás és Földesy Gyöngyi (1999): Az emberi jogok dilemmái. Iskolakultúra 9. 12. 3-11. http://epa.oszk.hu/00000/00011/00033/pdf/iskolakultura_EPA00011_1999_12_003-011.pdf.
- Habermas, Jürgen (1993): Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats. Suhrkamp, Frankfurt. 151-166.

- Kardos Gábor (1995): Emberi jogok egy új korszak határán. T-Twins Kiadó, Budapest.
- Kelemen Elemér (2003): Oktatáspolitikai irányváltozások Magyarországon a 20. század második felében (1945-1990). Új Pedagógiai Szemle. 53. 1. 25-32.
- Mogyorósi Zsolt, Virág Irén (2015): Iskola a társadalomban - az iskola társadalma. Líceum Kiadó, Eger. 143 p.
- Simándi Szilvia (2015): Lebenslanges Lernen im Dienst der nachhaltigen Entwicklung. In: Viola Tamásová, Erika Juhász and Mihály Sári (ed.): Innovation und Erneuerung im Bereich der Erwachsenenbildung in Mitteleuropa. Dubnický technologický inštitút, Dubnici nad Váhom. 200-209.
- Simándi Szilvia (2017): Középpontban a közösség és a tanulás. Létünk. 3. 57-67.
- Szalayné Sándor Erzsébet (2003): A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században. Gondolat Kiadói Kör. Budapest.
- Szegedy-Maszák Mihály (2006a): A polgári társadalom korának művelődése I. In: Kósa László (szerk.): Magyar művelődéstörténet. Osiris Kiadó, Budapest. 419-489.
- Szegedy-Maszák Mihály (2006b): A polgári társadalom korának művelődése II. In: Kósa László (szerk.): Magyar művelődéstörténet. Osiris Kiadó, Budapest. 531-564.
- Szigeti Péter (1998): Emberi jogok - szociális jogok. Eszmélet. 10. 40. 4-9.
- Valuch Tibor (2006): A magyar művelődés 1948 után. In: Kósa László (szerk.): Magyar művelődéstörténet. Osiris Kiadó, Budapest. 565-688.
- Virág Irén (2013): A magyar arisztokrácia neveltetése (1790–1848). EKF Líceum Kiadó, Eger. 294 p.

Jogszabályok jegyzéke

1868. évi XXXVIII. törvénycikk A népiskolai közoktatás tárgyában
1919. XXVI. sz. r. IV. 2. A Tanácsköztársaság ideiglenes alkotmánya
1940. évi XX. törvénycikk Az iskolai kötelezettségekről és a nyolcosztályos népiskoláról
1948. évi XXXIII. törvénycikk A nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában
1949. évi XX. törvény A Magyar Köztársaság Alkotmányáról
1961. évi III. törvény A Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről
1985. évi I. törvény Az oktatásról
1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról

2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről

2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

1310/D/1990. AB határozat